

Sabel Der Zware Cavalerie No. 3

Op basis van het bestuderen van zeker 189 exemplaren van dit model uit het bestand van het Rijksmuseum te Amsterdam (RMA) zou ik wat opmerkingen willen maken.

Gebruik van de sabel

Hoewel het wapen waarschijnlijk al vrij snel na het tot stand komen van het Koninkrijk der Nederlanden werd vastgesteld (mogelijk zelfs al in 1814), schreef Teupken in 1823 dat het wapen op dat moment nog niet aan de troepen was uitgereikt. Zo weten we dat in 1821 de afd. Kurassiers No.9 nog was uitgerust met de Sabel der Zware Cavalerie No.2.

En het is toch opvallend dat, als het wapen in 1814 al zou zijn vastgesteld, er nog in 1824, als er productie-contracten worden afgesproken, wordt gesproken van "Nieuw Model". Dat alles wijst er inderdaad op dat het wapen pas in de twintiger jaren van de 19e eeuw werd aangemaakt.

Als je echter zoveel exemplaren van een model kunt onderzoeken, dan ben je niet afhankelijk van alleen archiefmateriaal en zijn soms andere mogelijke conclusies te trekken.

Net zoals bij de sabel der Lichte Cavalerie No.1 zijn er aanwijzingen dat al heel snel, eind 1813, begin 1814, vóórdat de Grootmeester der Artillerie in de loop van 1814 de contracten netjes in grootboeken noteerde, er wapens zijn aangemaakt die "niet in de boeken staan". Waren dat bij de sabels der Lichte Cavalerie No.1 de wapens die door Knecht waren aangemaakt, bij de Sabel der Zware Cavalerie No.3 lijkt dat te zijn gebeurd door Abraham Schimmelbusch te Solingen. In het bestand van het RMA is onder de signatuur Eg 121 een wapen te vinden waarvan de kling gesigneerd is door Schimmelbusch (zie afb.1), terwijl ik nergens in de archieven daar-

over een contract kon vinden. Omdat Abraham Schimmelbusch vrij vroeg te plaatsen is ga ik er van uit dat de productie in 1813/1814 heeft plaats gevonden.

Het is in mijn beleving ondenkbaar dat, in de paniek die ontstond op het Congres van Wenen tijdens de "Honderd dagen" periode van Napoleon, in de aanloop naar Waterloo niet alle beschikbare wapenen werden ingezet, zodat ik vermoed dat ook Sabels der Zware Cavalerie No.3 (maar waarschijnlijk in kleinere aantallen) in 1815 dienst hebben gedaan.

Dit vermoeden moet ik natuurlijk bliksemsnel weer intrekken als mocht blijken dat de bovengenoemde sabel niet organiek is maar op een later tijdstip is ontstaan, waarbij gebruik is gemaakt van een kling uit de tijd van de Bataafse Republiek; immers, Abraham Schimmelbusch leverde in die tijd al cavalerie-sabels aan ons land.

Ondanks het feit dat in 1843 de Dragondersabel tot Karabijn1 werd ingevoerd, weten we dat de Sabel der Zware Cavalerie No.3 in 1847 nog bij Dragonder-eenheden in gebruik was.

Productie

Van dit model zijn de volgende contracten bekend:

- 1821: 200 stuks door Hanquet
- 1822: 500 stuks door Hanquet
- 1824: 500 stuks door Hanquet
- 1827: 250 stuks door Hanquet

1828: 250 stuks door Hanquet
 1829: gevesten, schedes, klingen, grepen, staartstukken, stootplaten met beugel door Hanquet
 1830: 250 stuks door Hanquet. Dit contract was gedateerd 2-7-1830. Het is de vraag of, gezien het uitbreken van de oorlog met België, deze wapens nog geleverd zijn.

De contracten van 1824 en 1827 met Hanquet zijn gepubliceerd in het *Receuil Militair*. Aan de kant van Hanquet werd getekend door M. Hanquet en F. Tasquy.

Tussen 1830 en 1837 is dit model als gehele sabel niet aangemaakt. Een sabel met op de ricasso S&K 1835 betreft dus een kling die is aangemaakt als remont-stuk.

Na de afscheiding van België werden de sabels voor het Nederlandse leger gemaakt door Schnitzler & Kirschbaum te Solingen. Daartoe moesten opnieuw standmodellen aangemaakt worden die dubbel werden gestempeld (zie afb.2 en 3, standmodel aangemaakt 1835, gekeurd door van Deventer)

Op 1-1-1840 zijn van dit model aanwezig:
 Opgelegd: 6382 stuks
 Bij de afd. Kurassiers No.1: 841 stuks
 Bij de afd. Kurassiers No.3: 742 stuks
 Bij de afd. Kurassiers No.9: 538 stuks.

1851: 200 schedes, 200 scheidvoeringen door Schnitzler & Kirschbaum. Het minimum gewicht van de te leveren scheid was 1200 gram, met een tolerantie van 150 gram

Belgisch gebruik van de sabel

Na de Tiendaagse Veldtocht zijn er uiteraard in de Zuid-Nederlandse arsenalen nogal wat sabels Zware Cavalerie No.3 achtergebleven die in Belgische dienst werden gesteld bij de twee regimenten Kurassiers en bij de Belgische Nationale Gendarmerie die de Marechaussee verving. Het was gebruikelijk om de achtergebleven Nederlandse sabels eerst te stempelen met GP (= Gouvernement Provisoire) en later met GB (Gouvernement Belge). Maar direct in 1831 ging Hanquet, die tot dan de Nederlandse sabels had aangemaakt, over op productie voor België. Uiteraard zijn die sabels onmiddellijk te herkennen: ze dragen geen Nederlandse controleurstempelingen meer, terwijl het er op lijkt dat Hanquet de Belgische sabels voluit signeerde; in het Rijksmuseum Amsterdam is onder signatuur Eg 245 een Belgische sabel van het model Zwarte Cavalerie No.3 met op de rug der kling gestempeld HANQUET AINÉ & CIE en de troepenstempeling van het 1e Belgische Kurassiersregiment (V* 748 1831 D) op de stootplaat.

Controles

Op de onderzochte wapens komen we de volgende controleurstempelingen tegen:

Op de sabels zelf

- gekroonde T (op voorbeugel) (28x)
- gekroonde NS (op buitenbeugel) (30x)
- NS (op voorbeugel) (19x)
- NS (op buitenbeugel) (7x)
- gekroonde LT in ovaal in haut-relief (op greepkap) (1x)
- gekroonde LT in ovaal in haut-relief (op rug der kling) (23x)
- gekroonde LT in ovaal in haut-relief (op voorbeugel) (5x)
- gekroonde LT in ovaal in haut-relief (boven op stootplaat) (25x)
- LT in ovaal in haut-relief (boven op stootplaat) (1x)

- gekroonde JP (boven op stootplaat) (22x)
- gekroonde JP + jaartal (1826, 1828) (op klingrug) (19x) (zie afb.4)
- gekroonde JP (op klingrug) (12x)
- gekroonde IP (op klingrug) (2x)
- gekroonde IP (boven op stootplaat) (3x)
- gekroonde I (op voorbeugel) (7x)
- gekroonde HS (op voorbeugel) (15x)
- gekroonde L (op ricasso) (1x)
- gekroonde L met jaartal (1835, 1837) (op ricasso) (4x)
- gekroonde V (op voorbeugel) (26x)
- gekroonde V (boven op stootplaat) (1x)
- gekroonde V (onder op stootplaat) (1x)
- V (op voorbeugel) (4x) (zie afb. 5)
- gekroonde W in ovaal in haut-relief (op voorbeugel) (56x)(zie afb.5)
- W (boven op stootplaat) (2x)
- W (onder op stootplaat) (1x)
- B (op voorbeugel) (1x)
- gekroonde P (op de greepkap) (6x)
- gekroonde PL op de stootplaat (op het standmodel) (zie afb. 6)
- kroontje (op greepkap) (51x)
- kroontje (op voorbeugel) (17x)

Op de schedes (op sleepplaat)

- gekroonde NS (35x)
- NS (dit is hetzelfde als SN) (50x)
- gekroonde HS (5x) (zie afb. 8)
- HS (dit is hetzelfde als SH) (2x)
- gekroonde T (29x) (zie afb. 7)
- gekroonde L (+ 1837) (4x)
- gekroonde JP (11x) (zie afb. 7)
- gekroonde LT in ovaal in haut-relief (20x)
- gekroonde I (7x)
- gekroonde IP (4x)
- gekroonde P (1x)

De gekroonde V van de controleur van Deventer komt zo vaak voor (75x) (zie afb 9), terwijl van Deventer pas in de dertigerjaren fungerend controleur werd, dat we mogen aannemen dat hij grotere aantallen gekeurd heeft op de vast-

gestelde afkeuringsmaat. Dit lijkt te worden bevestigd door het voorkomen (signatuur Eg 237) van een schede waarop, op de sleepplaat, 2 verschillende gekroonde V tekens gestempeld staan; één kennelijk tijdens de productie (1837) terwijl de andere dan de controle op de afkeuringsmaat zou kunnen zijn.

Bij dispositie van het Departement van Oorlog d.d. 12-9-1840 No. 51 moest de sabel afgekeurd worden als het een lengteverlies had van 0,0350 of een breedteverlies (bepaald op het midden van de lengte) van 0,0025 (ik neem aan in meters uitgedrukt).

De gekroonde V komt ook voor op sommige trechters van de schedes.

Naast de militaire controles komen op de sleepplaat veel lettercombinaties voor die ik niet kan duiden maar die waarschijnlijk toe te schrijven zijn aan de fabrikanten van de wapens. De meest frequente (76x) is A.M (zie afb.9). Verder komen voor: SH, A.HB, A.B., R.B., N, .S.J, H&B, S&C, BDG, S&S, G.S., BH, P.GS, K, GB.D.

Vorm van de sabel

Zo op het oog zijn de sabels zeer eenvormig maar bij nadere analyse vallen er toch kleinere verschillen op.

In mijn artikel over de Sabel der Zwarte Cavalerie Jaar 11 (G.R. Hof: De Dragondersabel tot Karabijn, De Wapenverzamelaar 1991) heb ik al aangegeven wat de verschillen zijn tussen het oorspronkelijke Franse model en het Nederlandse Model Zwarte Cavalerie No.3. Met name de greepkap heeft bij het Franse model een uitgesproken insnijding maar ook bij de Nederlandse sabels is enig verschil in de kap: er is een type kap op Nederlandse sabels met een kleine insnijding (zie afb.10), die ik voor mezelf heb genoemd "overgangstype" (tussen het Franse/Koninkrijk Hollandse model en het 1814 model).

afb. 10

afb. 11

afb. 12

afb. 13

afb. 14

afb. 15

In de literatuur is er wat verwarring over het aantal wikkelingen over de greep. Zowel in de Handleiding (1839) als ook in Melmer wordt vermeld dat het aantal wikkelingen over de greep 11 slagen is. De andere literatuur geeft het juiste aantal aan: 18/19 slagen.

Op de meeste sabels is de ovale knop op de greepkap nogal plat van vorm (afb.11 links). Het is daarom opmerkelijk dat op het formele standmodel van de sabel de ovale knop veel bol-ler is aangegeven (afb.11 rechts).

Een verschil tussen de Franse/Koninkrijk Hollandse sabel en de Nederlandse sabel M.1814 was ook het feit dat de Franse sabelschedes één trechterschroef hadden en de Nederlandse twee. In het RMA is echter minstens één Nederlandse schede met één trechterschroef (signatuur Eg 273).

Troepenstempeling

Westerborg (1846) gaf het voorschrift weer van de op dat moment van kracht zijnde instructie voor het aanbrengen van het troepenstempel:

-op de sabel: op de achterzijde van de (greep-)kap op 3 duim van boven het jaartal, dan het korpsmerk, dan het wapennummer.

-op de schede: aan de binnenzijde op 2 duim van de trechter.

In wezen voldoet geen enkele van de onderzochte sabels en slechts een enkele schede aan dit voorschrift.

Eigenlijk wist de Inspecteur der Draagbare Wapenen dat ook wel omdat bij diverse inspecties bij de korpsen het ontbreken van de juiste stempeling werd vermeld. Soms werd dat alsnog op creatieve wijze hersteld, zoals blijkt uit een pas-

sage uit de brievenboeken der IDW: "Maastricht 13-6-1851: (...) mogten er zich onder de aan het Komp. Marechaussee in Limburg verstrekte sabels enige bevinden zonder jaartal van indienststelling, zoo zouden die sabels aan mij kunnen worden vertoond om den tijd te bepalen welke dezelve nog kunnen dienen en dienovereenkomstig het bedoelde jaartal te regelen (...)"

Op de sabel zelf

De feitelijke stempelingen die we tegenkomen: -een groot deel van de sabels in het bestand van het RMA (79 stuks) draagt onder op de stootplaat een stempel van een O met daaronder een getal (laagste 55, hoogste 667), hetgeen wijst op een regimentsstempeling. Ik heb me afgevraagd of de O zou kunnen staan voor de afkorting van enigerlei regiment maar met een O begint alleen het Regiment Oost-Indische Cavalerie en dat was een huzaren regiment (No.7), dus geen zware cavalerie. Het Eskadron Ordonnansen was èn te klein èn veel later in de tijd.

-onder op de stootplaat een getal zonder de O (10x, getallen tussen 175 en 542), wellicht uit dezelfde serie waarbij de O is weggelaten.

-onder op de plaat N + getal (6x), mogelijk compagnies/eskadronsstempeling

-op de stootplaat getal (9x), lopend van 90 t/m 210.

-op de rand van de plaat (zeer klein) een getal (1x)

Op de schede

-de O + nummer stempeling komt ook op de sleper van de schedes voor, laagste getal 11, hoogste 407 (zie afb.7).

-op de sleper een getal zonder O (16x)

-op de sleper 184D en N 14

-boven op de schede, aan de voorzijde tussen de trechter en de bovenste schedeband:

1844.1.D. 709; 1844.1.D.224; 1844 2D 498; 1844 2D 816; 1844 2D 80; 1850 KM 15.

Het valt daarbij op dat bij het 1e Reg. Dragon-ers het op dat moment kennelijk gebruikelijk was om na jaartal, getal, letter en wapennummer een punt te zetten (zie afb. 12), terwijl op dat moment bij het 2e Reg. Dragoners dat niet gebruikelijk was (zie afb.13). KM stond voor Koninklijke Marechaussee.

-dan komt er op één sabel een zeer vroege stempeling voor: 1816 D 73 (zie afb.14). De D staat hierbij niet voor Dragoners maar voor 4e Eskadron. Vergelijk dit met een analoge stempeling 1816 H 17 (zie afb.15) op een schede van een sabel der Zware Cavalerie No.1 (RMA bestand nummer Eg 153). De H staat daar uiteraard niet voor Huzaren (immers, het betreft een sabel der Zware Cavalerie) maar 8e Eskadron.

Geraadpleegde literatuur

-Handleiding tot de kennis der Artillerie voor de kadetten van alle wapenen, Breda 1839

-T. Melmer, Handleiding voor de officieren van Wapening bij de Korpsen, 2e druk Zaltbommel 1837

-F. Piron, De Kurassiers en hun sabels, Militaria Belgica 1999-2000

-J.F. Teupken, Beschrijving hoedanig de Koninklijke Nederlandsche Troepen (.....), 's Gravenhage en Amsterdam 1823